

TASHKENT

Ist-International Congress on Modern Sciences

May 10-11, 2022

SciUz
Science Uzbekistan

PROCEEDINGS BOOK

EDITORS:

Prof. Dr. Xayrulla PULATOV

Assoc. Prof. Gulbaxar TAVALDIEVA

ISBN: 978-625-7464-90-1
by IKSAD Publications

TASHKENT

1st-International Congress on Modern Sciences

May 10-11, 2022

SciUz
Science Uzbekistan

PROCEEDINGS BOOK

EDITORS:

Prof. Dr. Xayrulla PULATOV

Assoc. Prof. Gulbaxar TAVALDIÉVA

All rights of this book belong to
IKSAD Publishing House Authors are responsible both ethically and juridically

IKSAD Publications - 2022©

Issued: 06.06.2022

ISBN: 978-625-7464-90-1

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE

TASHKENT Ist-International Congress on Modern Sciences

DATE AND PLACE

May 10-11, 2022/ Tashkent Chemical-Technological Institute/ Tashkent- UZBEKISTAN

ORGANIZATION

Tashkent Chemical-Technological Institute
Economic Development and Social Research Institute

ORGANIZING COMMITTEE

Botir Shukurillayevich USMONOV

Rector of the Tashkent Chemical-Technological Institute - CHAIRMAN OF THE CONGRESS

Pulatov Xayrulla Lutpullaevich

Vice-Rector of the Tashkent Chemical-Technological Institute Vice-CHAIRMAN OF THE CONGRESS

Gulbaxar Nishanovna TAVALDIÉVA

Tashkent Chemical-Technological Institute - CHAIRMAN OF THE ORGANIZING BOARD

Congress General Coordinator

Merve KIDIRYUZ

PARTICIPANTS COUNTRY (25 country)

Uzbekistan, Türkiye, Kyrgyzstan, Kazakhstan, Romania, Bulgaria, Italy, Azerbaijan, Morocco, France, Pakistan, Serbia, Algeria, Hungary, Ukraine, Nigeria, India, Portugal, Bangladesh, Saudi Arabia, Oman, Syria, Iraq, Republic of Moldova, Poland

Total Accepted Article: 263

Total Rejected Papers: 22

Accepted Article (Turkey): 130

Accepted Article (Other Countries):138

TASHKENT

IST-INTERNATIONAL CONGRESS ON MODERN SCIENCES TASHKENT CHEMICAL-TECHNOLOGICAL INSTITUTE

May 10-11, 2022
Tashkent, UZBEKISTAN

CONGRESS PROGRAM (Face to Face)

May 10-11, 2022
Tashkent, UZBEKISTAN
Tashkent Chemical-Technological Institute

Participant Countries: 25 country

Uzbekistan, Türkiye, Kyrgyzstan, Kazakhstan, Romania, Bulgaria, Italy,
Azerbaijan, Morocco, France, Pakistan, Serbia, Algeria, Hungary, Ukraine,
Nigeria, India, Portugal, Bangladesh, Saudi Arabia, Oman, Syria, Iraq,
Republic of Moldova, Poland

11.05.2022
Hall-4 / Session-2

Tashkent Time
14⁰⁰ : 16⁰⁰

Ankara Time
12⁰⁰ : 14⁰⁰

ID: 844 1438 6914
Password: 001001

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Ramazan BİÇER

AUTHOR(S)	ORGANISATION	TOPIC TITLE
Assoc. Prof. Dr. Recep ÖNAL	<i>Giresun University (Türkiye)</i>	AN EVALUATION ON THE MATERIALS OF FAMILY FOUNDING AND MARRIAGE FROM THE PERSPECTIVE OF MATURİDİ
Assoc. Prof. Dr. Recep ÖNAL	<i>Giresun University (Türkiye)</i>	IMAM MATURIDI'S APPROACH TO THE ISSUE OF BEATING A WOMAN TO SOLVE THE PROBLEM OF DOMESTIC VIOLENCE IN THE CONTEXT OF MARRIAGE HARMONY, CONFLICT AND DIVORCE
Prof. Dr. Ramazan BİÇER	<i>Sakarya University (Türkiye)</i>	EASTERN TURKISTAN THINKER ABDUŞÜKÜR MUHAMMED AND ITS PHILOSOPHY
Prof. Dr. Ramazan BİÇER	<i>Sakarya University (Türkiye)</i>	JEDIDISM MOVEMENT IN TURKISTAN: THE SAMPLE OF MARJANI
Assoc. Prof. Dr. Bedri MERMUTLU	<i>Istanbul Commerce University (Türkiye)</i>	THE LANGUAGE OF THE FOUNDING PHILOSOPHY THAT IS REVEALED IN THE MONUMENTAL WORKS OF A CAPITAL CITY: BURSA GREEN COMPLEX
Assoc. Prof. Dr. Adem KARA	<i>Bolu Abant İzzet Baysal University (Türkiye)</i>	GREEK CYPRIOTS' STATUS IN THE MORA REVOLT
Assoc. Prof. Dr. Adem KARA	<i>Bolu Abant İzzet Baysal University (Türkiye)</i>	MONEY FOUNDATIONS IN CYPRUS
Assist. Prof. Dr. Didem DEMİRALP	<i>Ankara Hacı Bayram Veli University (Türkiye)</i>	THE PHILOSOPHY OF POETRY, THE POETRY OF PHILOSOPHY- QUOTATIONS FROM HOMER IN THE NICHOMACHEAN ETHICS OF ARISTOTLE
Mustafa ORHAN Assoc. Prof. Dr. Tuncay Yavuz ÖZDEMİR	<i>Erzurum Provincial Directorate of National Education (Türkiye) Fırat University (Türkiye)</i>	DEVELOPMENT OF SCHOOL ADMINISTRATORS' ACCOUNTABILITY BEHAVIORS SCALE: A VALIDITY AND RELIABILITY STUDY
Merve TOPAL Prof. Dr. Şafak ULUÇINAR SAĞIR Assist. Prof. Dr. Hale YETİM	<i>Amasya University (Türkiye)</i>	DEVELOPMENT OF ACHIEVEMENT TEST ON THIRD GRADE SCIENCE LESSON: JOURNEY TO THE WORLD OF LIVING UNIT

TASHKENT

1st-International Congress on Modern Sciences Tashkent Chemical-Technological Institute

May 10-11, 2022

Kifayet ÖZKUL Süreyya OSKAY Özlem KORUK Ece ÖZKUL	“ $S=(M:K+MxF)Y2$ ” FORMULA OF ART	1304
Recep ÖNAL	AN EVALUATION ON THE MATERIALS OF FAMILY FOUNDING AND MARRIAGE FROM THE PERSPECTIVE OF MĀTURĪDĪ	1318
Recep ÖNAL	IMAM MĀTURĪDĪ'S APPROACH TO THE ISSUE OF BEATING A WOMAN TO SOLVE THE PROBLEM OF DOMESTIC VIOLENCE IN THE CONTEXT OF MARRIAGE HARMONY, CONFLICT AND DIVORCE	1333
Ramazan BiÇER	EASTERN TURKISTAN THINKER ABDUŞÜKÜR MUHAMMED AND ITS PHILOSOPHY	1351
Ramazan BiÇER	JEDIDISM MOVEMENT IN TURKISTAN: THE SAMPLE OF MARJANI	1360
Bedri MERMUTLU	THE LANGUAGE OF THE FOUNDING PHILOSOPHY THAT IS REVEALE IN THE MONUMENTAL WORKS OF A CAPITAL CITY: BURSA GREEN COMPLEX	1369
Adem KARA	MONEY FOUNDATIONS IN CYPRUS	1380
Adem KARA	GREEK CYPRIOTS' STATUS IN THE MORA REVOLT	1392
Mustafa ORHAN Tuncay Yavuz ÖZDEMİR	DEVELOPMENT OF SCHOOL ADMINISTRATORS' ACCOUNTABILITY BEHAVIORS SCALE: A VALIDITY AND RELIABILITY STUDY	1403
Merve TOPAL Şafak ULUÇINAR SAĞIR Hale YETİM	DEVELOPMENT OF ACHIEVEMENT TEST ON GRADE THIRD SCIENCE LESSON JOURNEY TO THE WORLD OF LIVING UNIT	1405
Seher KALENDER ÇETİNKAYA	BETWEEN ARCHITECTURE AND SOCIOLOGY A DIFFERENT APPROACH TO THE CONCEPT OF PUBLIC SPHERE	1417
Seher KALENDER ÇETİNKAYA	LIMITS OF SOCIAL PARTICIPATION IN URBAN PLANNING	1423
Mizgin Gökçe SALIK F.Demet AYKAL	ECOLOGICAL ARCHITECTURE PRINCIPLES OF GAZIANTEP URBAN TEXTURE EVALUATION IN LINE	1428
Canan KOÇ D. Türkan KEJANLI Gouran HASAN	FUNCTIONAL CHANGE IN THE CONSERVATION OF HISTORIC BUILDINGS: A COMPARISON OF DAMASCUS AND MIDYAT	1441
Selim TAŞKAYA	CREATING ZONING ISLANDS WITH THE LOGIC OF HONEYCOMB COLONY WHILE CREATING ZONING PLANS	1457
Furkan TURGUT Ayse ÜNAL Meltem SAPLIOĞLU	ROUTE EVALUATION FOR THE WALKING DISABLED IN ON-CAMPUS TRANSPORTATION	1471
Farrukhbek Sarbolayev Shokhida Umarova	USING THE POSSIBILITY OF THE MATLAB SOFTWARE PACKAGE TO MAKE GRAIN MIXTURE FROM GRAIN OF DIFFERENT QUALITY IN MILLS	1473
Pulatov Hairulla Lutpullaevich	RESEARCH OF PROPERTIES OF ION-EXCHANGE RESIN	1475
Pulatov Khayrulla Lutpullaevich Assoc. Prof. Dr. Sharipova Umida Ikramovna	PHOSPHORIC CATION-EXCHANGE RESIN FOR WASTE WATER TREATMENT	1477

İMAM MÂTÜRİDÎ'NİN EVLİLİKTE UYUM- ÇATIŞMA ve BOŞANMA BAĞLAMINDA AİLE İÇİ ŞİDDET SORUNUNUN ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN KADINI DÖVME MESELESİNE YAKLAŞIMI

İMAM MÂTURİDÎ'S APPROACH TO THE ISSUE OF BEATING A WOMAN TO
SOLVE THE PROBLEM OF DOMESTIC VIOLENCE IN THE CONTEXT OF
MARRIAGE HARMONY, CONFLICT AND DIVORCE

Doç. Dr. Recep ÖNAL

Giresun University, Turkey

ORCID NO: 0000-0002-2571-9949

ÖZET

İnsan hayatının en önemli dönüm noktasından birini hiç şüphesiz evlilik oluşturmaktadır. Evliliğin temel amaçlarından biri ise eşlerin, tek bir çatı altında birlikte mutlu ve huzurlu bir hayat sürme istediğidir. Bu isteğin gerçekleşmesi ise ancak eşlerin karşılıklı olarak birbirlerine karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmelerine bağlıdır. Bu konuda eşlerden birinin ya da her ikisi evlilik hukukuna riayet etmemeleri aile içinde anlaşmazlık, çatışma, uyumsuzluk ve geçimsizlik gibi hoş olmayan durumların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Bu tür durumlarda evli çiftlerin büyük çoğunluğu aralarındaki problemleri çözmek yerine çareyi evliliklerine son vermede aramaktadır. Düşünürümüz Ebû Mansûr el-Mâtürîdî (ö. 333/944), eşler arasında bu tür problemlerin ortaya çıkmasını bir realite olarak kabul eder ve çözüme kavuşturulması için *Te'vilâtü'l-Kur'an* eserinde farklı bağlamlarda yeri geldikçe eşlere çeşitli tavsiyelerde bulunur. Ona göre evlilikte asıl olan eşlerin birbirine karşılıklı olarak sevgi, saygı, anlayış, şefkat, merhamet ve fedakârlık vb. erdemli davranışları sergilemeleridir. Çünkü evliliğin başlangıç döneminden itibaren sağlıklı ve mutlu bir şekilde devam edebilmesi, eşlerin birbirine karşı sevgi, saygı, anlayış ve şefkat temelli davranışlar sergilemelerine, baskıcı ve otoriter tutumlardan uzak durmalarıyla mümkündür. Bu anlamda eşler arasında sağlıklı bir iletişim ve diyalogun kurulabilmesi için aile içinde işlenen birtakım hata ve kusurları affedip, birbirine karşı nazik ve yumuşak sözlerle öğüt vermeli, hoşgörülü ve bağışlayıcı davranmalıdır. Özellikle ailenin reisi olan erkeğin hanımı ve çocukları üzerindeki otoritesini, gücünü ve kudretini onlara karşı af ve müsamaha şeklinde kullanmalı, aile içi şiddetten sakınmalıdır. Buna göre denilebilir ki; eşler arasında bir çatışma veya anlaşmazlığın yaşanması durumunda, bunların giderilmesi için evlilik bağına zarar verecek, sevgi ve merhametin kesilmesine neden olacak çekişme ve kavga etme gibi tutum ve davranışlardan sakınmalı, ülfet ve muhabbeti sağlayacak çarelere başvurmalarıdır. Bu konuda acele karar verip, evliliklerini sonlandırmamalı, aile yuvasının devamı için teenni ile hareket etmeli, aralarında yaşanan çatışma ve anlaşmazlıkları karşılıklı fedakârlıkta bulunarak ve rıza ve anlayışla aile mahremiyeti içerisinde çözmeye çalışmalıdır. Bu konuda fevri davranarak çareyi boşanmada aramamalı, aksine bunu en son seçenek olarak düşünmelidirler. Şayet tüm çabalar olumsuz

şekilde sonuçlanır, boşanmayı zorunlu ve haklı kılan bir sebep vuku bulursa, bu durumda karı ve koca, kendilerini bu sıkıntılı ve huzursuzluk halinden kurtarıp selamete çıkaracak hukukî bir seçenek ve imkân olarak boşanmayı tercih edebilirler. Onların bu boşanmaları da tıpkı evlilik gibi doğal bir süreç olarak kabul edilmesi gerekir. Mâtürîdî'ye göre İslam dini, eşlere, boşanma kararı almadan önce aile yuvasının devamı için aralarındaki anlaşmazlık ve çatışmaların giderilmesine yönelik birtakım çözüm önerileri, tedbirler ve yöntemler de sunmaktadır. Bunların yerine getirilmesi hususunda ise sorumluluğun büyük bir kısmının ailenin reisi ve kadının yönetici konumunda bulunan erkeğe ait olduğunu bildirmektedir. Aile içinde anlaşmazlıkların giderilmesi ve boşanmanın önlenmesi için Kur'an'da birtakım tedbirler ve önlemlerin alındığını ifade eden Mâtürîdî, bunları Nisâ 4/34. ayetten hareketle tespit etmeye çalışmaktadır. Bu tebliğde Mâtürîdî'nin mezkûr ayeti nasıl anlayıp yorumladığı, konuya dair temel görüşlerinin neler olduğu tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam, Mâtürîdî, Aile, Çatışma, Şiddet, Boşanma.

ABSTRACT

Undoubtedly, one of the most important turning points in human life is marriage. One of the main purposes of marriage is that the spouses want to live a happy and peaceful life together under one roof. The realization of this wish only depends on the spouses fulfilling their duties and responsibilities towards each other. In this regard, the failure of one or both spouses to comply with the marriage law may cause unpleasant situations such as conflict, conflict, incompatibility and incompatibility within the family.

In such cases, the vast majority of married couples seek to end their marriage instead of solving their problems. Our thinker, Abū Maṣṣūr al-Mâtūrîdî (d. 333/944) accepts the emergence of such problems between spouses as a reality and makes various recommendations to spouses in his work Ta'wilat al-Qur'an in different contexts when appropriate. According to him, what is essential in marriage is mutual love, respect, understanding, compassion, mercy and self-sacrifice, etc. their virtuous behavior. Because the continuation of the marriage in a healthy and happy way from the beginning is only possible if the spouses display behaviors based on love, respect, understanding and compassion towards each other and stay away from oppressive and authoritarian attitudes.

In this sense, in order to establish a healthy communication and dialogue between spouses, they should forgive some mistakes and faults committed in the family, give advice to each other with gentle and soft words, and behave tolerantly and forgivingly. In particular, the man, who is the head of the family, should use his authority, power and power over his wife and children in the form of forgiveness and tolerance, and should avoid domestic violence. Accordingly, it can be said that; In the event of a conflict or disagreement between spouses, they should avoid attitudes and behaviors such as quarrels and quarrels that will damage the marriage bond, cause the loss of love and compassion, and resort to remedies that will ensure friendship and affection. They should not make a hasty decision on this matter and end their marriage, act with the teen for the

continuation of the family home, and try to resolve the conflicts and disagreements between them by mutual sacrifice and in the privacy of the family with consent and understanding. They should not look for a solution in divorce by acting impulsively on this matter, on the contrary, they should consider it as the last option.

If all efforts result in negative results and if a reason that makes the divorce necessary and justified occurs, then the husband and wife may prefer divorce as a legal option and opportunity that will save them from this troubled and uneasy situation. Their divorce should be accepted as a natural process just like marriage. According to Mātūrīdī, Islam also offers some solution suggestions, measures and methods to the spouses for the continuation of the family nest before they decide to divorce. He states that most of the responsibility for the fulfillment of these belongs to the man who is the head of the family and the woman is in the managerial position. Mātūrīdī stated that some measures and precautions were taken in the Qur'an in order to resolve disputes within the family and to prevent divorce. He tries to determine it based on the verse. In this paper, it will be tried to determine how Mātūrīdī understands and interprets the aforementioned verse and what his basic views are on the subject.

Keywords: Islam, Mātūrīdī, Family, Conflict, Violence, Divorce.

GİRİŞ

İnsan hayatının en önemli dönüm noktasından birini hiç şüphesiz evlilik oluşturmaktadır. Evliliğin temel amaçlarından biri ise eşlerin, tek bir çatı altında birlikte mutlu ve huzurlu bir hayat sürme istediğidir. Bu isteğin gerçekleşmesi ise ancak eşlerin karşılıklı olarak birbirlerine ve ailenin diğer fertlerine karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmelerine bağlıdır. Bu konuda eşlerden birinin ya da her ikisinin ihmalkâr davranması ya da evlilik hukukuna riayet etmemeleri aile içinde anlaşmazlık, çatışma, uyumsuzluk ve geçimsizlik gibi hoş olmayan durumların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Bu tür durumlarda evli çiftlerin büyük çoğunluğu aralarındaki problemleri çözmek yerine sağlıklı ve huzurlu bir evlilik hayatı yürütemeyeceklerini düşünerek, çareyi ayrılıp boşanarak evliliklerine son vermede aramaktadır.¹

Mātūrīdī, eşler arasında bu tür problemlerin ortaya çıkmasını bir realite olarak kabul eder ve bunların çözüme kavuşturulması için *Te'vilâtü'l-Kur'an* eserinde farklı bağlamlarda yeri geldikçe her iki tarafa da çeşitli tavsiyelerde bulunur.

Mātūrīdī'ye göre boşanmayı gerekli kılan Allah'ın sınırlarına riayet etmeme, karı ve kocanın üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirmeme gibi aile hukukunu ihlal etme veya bu manada meşru ve haklı bir gerekçe bulunmadıkça eşlerin boşanmaları caiz ve uygun değildir.²

¹ Bk. Recep Önal, *Mātūrīdī Kitaplığı: Aile ve Toplumsal İlişkiler* (İstanbul: İlke Yayıncılık, 2021), 18-50.

² Ebû Mansûr el-Mātūrīdī, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, ed. Bekir Topaloğlu (İstanbul: Dâru'l-Mizan, 2005-2010), 11/353; a.mlf., *Te'vilâtü'l-Kur'an Tercümesi*, ed. Yusuf Şevki Yavuz (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015-2019), 11/394. Bundan sonraki atıflar, Arapça esere yapılacak, parantez içerisinde aynı eserin ismi verilmeden sadece Türkçe metnin ilgili sayfası "çev. sayfa numarası" şeklinde verilecektir.

Bu yüzden eşler, anlaşamadıkları zaman acele karar verip, evliliklerini sonlandırmamalı, aile yuvasının devamı için teenni ile hareket etmeli, aralarında yaşanan çatışma ve anlaşmazlıkları karşılıklı fedakârlıkta bulunarak ve rıza ve anlayışla aile mahremiyeti içerisinde çözmeye çalışmalıdır. Bu konuda fevri davranarak çareyi boşanmada aramamalı, aksine bunu en son seçenek olarak düşünmelidirler. Şayet tüm çabalar olumsuz şekilde sonuçlanır, boşanmayı zorunlu ve haklı kılan bir sebep vuku bulursa, bu durumda karı ve koca, kendilerini bu sıkıntılı ve huzursuzluk halinden kurtarıp selamete çıkaracak hukukî bir seçenek ve imkân olarak boşanmayı tercih edebilirler. Onların bu boşanmaları da tıpkı evlilik gibi doğal bir süreç olarak kabul edilmesi gerekir. Çünkü İslam dini, karı-kocayı zorla birbirine bağlı tutma imkânının bulunmaması ve her iki taraf için de daha hayırlı olması gibi eşlerin boşanmasını gerekli kılan sebeplerin vuku bulması durumunda son çare olarak eşlerin boşanmalarına -hoş karşılamasa da- izin vermiştir. Nitekim Hz. Peygamber efendimiz, boşanmayı Allah'ın helal kıldığı, fakat hoşlanmadığı ve rıza göstermediği bir durum olarak nitelendirmekte ve boşanmanın caiz oluşunu ifade etmektedir.³

Mâtürîdî'ye göre İslam dini, eşlere, boşanma kararı almadan önce aile yuvasının devamı için aralarındaki anlaşmazlık ve çatışmaların giderilmesine yönelik birtakım çözüm önerileri, tedbirler ve yöntemler de sunmaktadır. Bunların yerine getirilmesi hususunda ise sorumluluğun büyük bir kısmının ailenin reisi ve kadının yönetici konumunda bulunan erkeğe ait olduğunu bildirmektedir. Diğer bir ifadeyle evlilik kurumunun devamını sağlamaktan birinci derecede erkeği sorumlu tutmaktadır.⁴ Bu anlamda Kur'an'da, Allah'ın, kocasına karşı kadının yerine getirmesi gereken birtakım görev ve sorumlulukları bulunduğu, en genel anlamda bunların kocasına isyan etmeyip, itaat etmesi ve kocası, bulunmadığı zamanlarda iffet ve namusunu gözetmesi olduğu, bunları layıkıyla yerine getirmesi durumunda ise kocasının hanımına karşı güzel davranmak zorunda olduğu belirtilmektedir. Nitekim *“Eğer o kadınlar size itaat ederlerse, onlar hakkında başka bir yol aramayın.”*⁵ ayeti buna delalet etmektedir. Şayet bu görevlerin yerine getirilmesinde kadın kocasına karşı itaatsizlikte bulunur ya da onun onur ve şerefini, iffet ve namusunu zedeleyici davranışlar sergileyerek evlilik hukukunu ihlal eden davranışlar (nüşûz) sergilerse bu durumda koca evliliğin devamı ve selameti için birtakım tedbir ve önlemlere başvurabilir.⁶ Çünkü asıl olan evliliğin sürekliliğidir. Bunun sağlanması için Yüce Allah, ailenin reisi ve kadının yönetici olarak erkeğe nisbî ve sınırlı bir yetki vermiştir. Erkek bu yetkiyi, suiistimal etmemeli, evliliğin devamını sağlamak amacıyla evlilik hukukuna riayet etmeyen ve geçimsiz davranan hanımına yönelik birtakım tedbirler ve önlemleri almak için kullanmalıdır. Bununla birlikte şunu da ifade etmek gerekir ki; Mâtürîdî'ye göre evlilik hukukuna riayet etmeme ve geçimsiz davranma (nüşûz) sadece kadına

³ Ebû Dâvûd, “Talak”: 3; İbn Mâce, “Talak”, 3.

⁴ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/119 (çev. 2/139. Ayrıca bk. a.mlf., *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/68-69 (çev. 2/86); 3/103, 105-106, 204-205, 207 (çev. 3/98, 101, 185-186, 188).

⁵ en-Nisâ 4/34 (Hayreddin Karaman & v.dğr. Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2012).

⁶ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/204 (çev. 3/185).

has bir durum olmayıp erkekler için de söz konusudur. Bu durum Kur'an'da “*Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur. Sulh (daima) hayırlıdır. Zaten nefisler kıskançlığa hazırdır. Eğer iyi geçinir ve Allah'tan korkarsanız şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.*”⁷ şeklinde dile getirilmiş, kocanın da hanımına karşı kötü muamelede bulunmak suretiyle evlilik hukukunu ihlal edebileceğine ve geçimsiz davranışlarda bulunabileceğine dikkat çekilmiştir. Örneğin bir koca, çirkin veya yaşlı diye hanımını boşayıp başak kadınla evelenmek için ondan yüz çevirip ona kötü ve kaba davranabilir, onu kendisinden ayrılmaya zorlayabilir. Erkeğin bu tür davranışlarını tasvip etmeyen Mâtürîdî, Kur'an'da erkekler hanımlarına iyi ve güzel davranmalarının emredildiğine⁸ dikkat çekerek, bu emrin yerine getirilmemesinin Allah'a itaatsizlik anlamına geleceğini söylemektedir.⁹

Aile içi şiddet sorununun çözümüne ilişkin kadını dövme meselesinin âlimler arasında tartışmalı ve ihtilafli olmasında sebep teşkil eden ayetin meali ise şöyledir: “*Allah'ın, (iki cinse) birbirinden farklı özellik ve lütuflar bahşetmesi ve mallarından harcama yapmaları sebebiyle erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudurlar. Sâliha kadınlar Allah'a itaatkârdır; Allah'ın korumasına uygun olarak, kimsenin görmediği durumlarda da kendilerini korurlar. (Evlilik hukukuna) başkaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve onları dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.*”¹⁰ Mâtürîdî konuya dair görüşlerini bu ayet kapsamında dile getirmektedir.

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

1. Aile İçi Şiddet Sorununun Çözümüne İlişkin Kadını Dövme Meselesi İle İlgili Ayetin Açıklanması

Mâtürîdî'ye göre Kur'an'da eşlere, boşanma kararı almadan önce aile yuvasının devamı için aralarındaki anlaşmazlık ve çatışmaların giderilmesine yönelik birtakım çözüm önerileri, tedbirler ve yöntemler sunulmuştur. Bunların yerine getirilmesi hususunda sorumluluğun büyük bir kısmının ailenin reisi ve kadının yönetici konumunda bulunan erkeğe ait olduğuna işaret edilmiştir.¹¹ Ancak bu konuda erkeğe yetki verilmiş olsa da ailenin reisi olarak erkek bu yetkiyi, suiistimal etmemeli, evliliğin devamını sağlamak amacıyla evlilik hukukuna riayet etmeyen ve geçimsiz davranan hanımına yönelik birtakım tedbirler ve önlemleri almak için kullanılmalıdır. Mâtürîdî, bu tedbir ve önlemlerin neler olduğunu “*Başkaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve onları dövün.*”¹² mealindeki

⁷ en-Nisâ 4/128

⁸ İlgili ayet için bk. en-Nisâ 4/128-129.

⁹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 4/57-58, 60, 62 (çev. 4/65, 67, 69).

¹⁰ en-Nisâ 4/34.

¹¹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/119 (çev. 2/139). Ayrıca bk. a.mlf., *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/68-69 (çev. 2/86); 3/103, 105-106, 204-205, 207 (çev. 3/98, 101, 185-186, 188).

¹² en-Nisâ 4/34.

ayetten hareketle tespit etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Mâtürîdî, mezkur ayetin nasıl anlaşılabilir yorumlanması gerektiğine dair önemli açıklamalarda bulunmuştur.

Mâtürîdî, ilk olarak bu ayetin hanımına tokat atan bir erkek hakkında indiğine dair bir görüşe yer verir ve daha sonra ayetin nüzul sebebiyle ilgili şu olayı nakleder. Sahabeden biri hanımına bir tokat atar, bunun üzerine kadın kocasının yatağına gitmeyerek itaatsizlik yapar ve Hz. Peygamber'e gidip: "Ey Allah'ın elçisi! Kocam bana bir tokat attı, işte onun yüzümdeki tokat izi" diyerek kocasını şikâyet eder. Bunun üzerine Hz. Peygamber, kadına: "Sen de ondan kısas al" der. Bu sırada Hz. Peygamber, Cebrâil'in inmekte olduğunu görür ve kadına: "Bekle bakayım, Cebrâil senin hakkında ne gibi bir hüküm getirmiştir" der. Bir müddet sonra Cebrâil, Hz. Peygamber'e bu ayeti getirir. Mâtürîdî, bu rivayeti anlattıktan sonra ayetin indirilmesiyle erkeklerin kadınların aile içi eğitiminde yetki sahibi kılındıklarını belirtir.¹³ Daha açık bir ifadeyle Mâtürîdî, hanımın kocasına isyan etmesi, üzerine düşünleri yerine getirmemesi gibi evlilik hukukunu ihlal eden davranışlarda bulunması (nüşûz) durumunda bu sorunun çözüme kavuşturulmasında yetkinin ailenin reisi ve kadının yöneticisi olarak erkeğe ait olduğunu savunur.

Mâtürîdî'ye göre mezkûr ayette evliliğin devam etmesi için aile içi yaşanan anlaşmazlıkların boşanma aşamasına gelmeden nasıl çözülebileceğine yönelik takip edilmesi gereken yol ve yöntemlerden bahsedilmektedir. Bu bağlamda Mâtürîdî, kocanın bu sorunun üstesinden gelebilmesi, görev ve sorumluluklarını hanımına hatırlatıp, bu konularda onu eğitebilmesi için şu tedbire başvurabileceğini belirtir:

- i) Öğüt ve nasihatte bulunma
- ii) Yatakta yalnız bırakma
- iii) Hafifçe dövme
- iv. Hakeme başvurma

Mâtürîdî'ye göre şayet bunların hiçbiri fayda vermez, eşler arasında anlaşmazlık ve problemler devam ederse, bu durumda eşler en son çare olarak hakeme başvurmalıdırlar.¹⁴

1.1. Öğüt ve Nasihatte Bulunma

Mâtürîdî'ye göre bunlar arasında erkeğin öncelikle başvurması gereken yöntem hanımına güzel öğüt ve nasihatte bulunarak, onu ikna etmesidir. Bu aşamada erkek aile hukukunu ihlal eden hanımına, namusunu koruyan iyi kadınlardan olması, kötü davranış sergileyen kadınlardan olmaması yönünde nazik ve yumuşak bir üslup kullanarak nasihat etmelidir. Çünkü kadın belki kocasına itaat ederek başkaldırma halini terk edebilir.¹⁵

1.2. Terk Etme Ve İlişkiyi Kesme

¹³ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/201 (çev. 3/183).

¹⁴ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/205, 210 (çev. 3/186, 190).

¹⁵ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/204 (çev. 3/186).

Mâtürîdî'ye göre şayet kadın, kocasını dinlemeyip, itaatsizlik ederse koca ikinci bir çare ve yöntem olarak hanımını terk eder. Ayette yer alan “hicran” kelimesi terk etme ve yalnız bırakmak demektir. Ayrıca kocanın hanımı ile cinsel ilişkide bulunmaması, onu kucaklamaması, ona sırtını dönmesi anlamına da gelir.¹⁶ Buna göre kocanın hanımını terk etmesi iki şekilde olur. Birincisi kocanın eşini ayrılmak, kucaklaşmak, cinsel ilişkiyi ve yatağı terk etmekle korkutmasıdır. İkincisi ise hanımını fiilen yatakta terk edip, onu kucaklamaması, onunla cinsel ilişkide bulunmamasıdır. Bu yönetime başvurulma sebebi kadının kalbi cinsel ilişkiyi ve kucaklaşmayı terk etmeye tahammül gösteremeyip kocasına itaat etmesinin umulmasıdır.¹⁷ Bununla ilgili olarak Mâtürîdî, İbn Abbas'ın şu görüşü nakleder: Kişinin yatağında hanımıyla cinsel ilişkide bulunmamak, hatta onunla aynı yatakta bulunmamak, şayet bulunursa sırtını çevirmek, kucaklaşmamak ve ona sırtını dönmek suretiyle hanımını yalnız bırakır. Yani kadının şehvet vaktini ve kucağa ihtiyacını bildiği bir zamanda erkeğin onunla cinsel ilişkide bulunmamasıdır. Fakat buradaki kadına yönelik ceza aynı şekilde erkek için de geçerlidir. Çünkü koca da bu davranışıyla cinsel ihtiyacı noktasında kendisini de terbiye etmiş olmaktadır.¹⁸

1.3. Hafifçe Dövme

Mâtürîdî'ye göre şayet kadın tüm bunlara rağmen itaatsizlik halini sürdürürse koca, en son aşamada ve son çare olarak hanımını yaralamayacak ve bedeninde çirkinlik ve kusur bırakmayacak şekilde dövme yöntemine başvurabilir.¹⁹ Mâtürîdî, bununla ilgili olarak, hanımların kamçı, kırbaç ve benzeri aletler kullanarak yaralayacak, iz bırakacak ve bedeni çirkinleştirecek biçimde dövülmelerinin yasaklandığına dair rivayetlere yer vererek, Hz. Peygamber'in erkekleri bunlardan men ettiğine dikkat çeker. Buna ek olarak Mâtürîdî, Sâ'd 38/44. ayetinin yorumunda bir kişinin kölesini odunla veya kamçıyla dövmek için yemin etmesi durumunda yeminini yerine getirmesi gerektiğini, ancak bu durumda odun veya kamçıyla dövmesinin şart olmadığını, bunun yerine çubuk veya dallardan oluşan bir demetle onu döverse, yeminini yerine getirmiş olacağını belirtir. Bununla birlikte hayırlı olan davranışın, dövmekten vazgeçip yeminine kefarete vermesi gerektiğini ifade ederek, dövme eyleminden mümkün mertebe sakınmak gerektiğine işaret eder.²⁰

Mâtürîdî'ye göre mezkur ayette dövme seçeneğinin son seçenek olarak zikredilmesi ve ayetin sonunda “Çünkü Allah yücedir, büyüktür” denmesinin de birtakım hikmetleri vardır. Bunlardan biri şudur: Allah, yüceliğine, saltanatına, büyüklüğüne, celal ve kudretine rağmen O'na karşı yaptığımız ilk isyan yahut işlediğiniz ilk hata sebebiyle -buna kudretinin bulunmasına ve helak edebilmesine rağmen- bizleri hemen cezalandırmadığını, aynı şekilde erkeklerin de, kadınları yaptıkları ilk isyan ya da hatası sebebiyle cezalandırmamaları gerektiğine dikkat çekmektedir. Ayrıca Yüce Allah erkelerin aile içi eğitimde kendilerine verilen yetkilerini ve fizikî

¹⁶ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/204 (çev. 3/185-186).

¹⁷ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/204-205 (çev. 3/186).

¹⁸ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/208 (çev. 3/188).

¹⁹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/205 (çev. 3/186).

²⁰ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 12/263-264 (çev. 12/284-285).

üstünlüklerini suiistimal ederek kötüye kullanmamalarını, bu anlamda Allah'ın belirlediği sınırlarını korumaları gerektiğini emretmektedir. Dolayısıyla tıpkı Yüce Allah'ın kullarına davrandığı gibi erkekler de hanımlarına karşı şefkatli ve merhametli davranmalıdır.²¹

Mâtürîdî'ye göre yukarıda sayılan bu üç yöntemden herhangi biri neticesinde kadın kocasına itaat ederse kocası hanımına güzel ve iyi davranmak zorundadır. Çünkü ayetin sonunda “*Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın.*” buyrulmaktadır.²² Bununla birlikte kadın, son seçenek olan dövülme olayından sonra itaatsizlik halini yine de devam ettirirse, bu durumda eşler hakeme başvurmalıdırlar.²³

1.4. Hakeme Başvurma

Mâtürîdî'ye göre bu aşamada eşlerin hakeme başvurmaları iki şekilde olur. İlki, eşler arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesi için her iki tarafın (karı-kocanın) ailesinden birer hakemin belirlenmesidir. Yüce Allah'ın “*Siz de -ey müminler- çiftlerin, Allah'ın belirlediği evlilik sınırlarını koruyamayacaklarından endişe ederseniz...*”²⁴ şeklindeki beyanı buna işaret etmektedir. Bu durumda ayette kastedilen anlam, bir başka yerde geçen şu ayete benzemiş olmaktadır: “*Eğer karı kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Düzeltmek isterlerse Allah aralarını bulur.*”²⁵ Bu ayetlerin hükmü gereğince denilebilir ki hakemlerin aslı görevi, eşler arasındaki anlaşmazlıkları gidermek suretiyle onları barıştırmaktır.²⁶ Bunun nasıl uygulanacağı ile ilgili olarak Ali b. Tâlib'ten şöyle bir rivayet nakledilmiştir. İki hakem gönderilir; biri erkeğin ailesinden, diğeri kadının ailesinden. Kadının hakemi şöyle der: “Ey falancı! Hanımından hoşlanmadığın şey nedir?” Adam şöyle cevap verir: “Şu şu işlerden hoşlanmıyorum”. Hakem der ki: “Baksana! Hoşlanmadığın şeylerden uzaklaşarak sevdiğin işlere intikal ederse Allah'tan sakınıp sana yaklaşan nafakayı, giysiyi vermek suretiyle güzel muamelede bulunur musun?” Adam, “evet” derse, onun hakemi şöyle der: “Ey falancı hanım! Kocandan hoşlanmadığın şey nedir?” ve benzeri şeyler söyler. Eğer kadın, “evet” derse, Allah iki hakem vasıtasıyla onları bir araya getirir; O, hakemler sebebiyle onları hem birleştirir hem de ayırır.²⁷ Bazı âlimler, İbn Abbas'tan “Ben ve Muaviye hakem olarak gönderildik. Bize ‘eğer birleştirmelerini uygun görürseniz birleştirirsiniz, ayrılmalarını uygun görürseniz ayırırız.’ denildi.” şeklinde nakledilen rivayeti gerekçe göstererek, hakemlerin karı kocayı rızaları olmasa bile boşama yetkisine sahip olduklarını ileri sürmüşlerdir. Bu görüş isabetli değildir. Çünkü hakemler karı kocanın rızaları olmaksızın ayrılmalarına hükmedemezler. Bunun delili de konuyla ilgili nakledilen şu rivayettir: Bir adam hanımı ile Hz. Ali'ye geldiler, bunların her birinin yanında bir topluluk vardı. Hz. Ali, “Bu iki kişinin sorunu nedir?” diye sordu. Orada bulunanlar:

²¹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/209 (çev. 3/189).

²² Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/208 (çev. 3/188).

²³ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/205 (çev. 3/186).

²⁴ el-Bakara 2/229.

²⁵ en-Nisâ 4/35.

²⁶ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/70 (çev. 2/88). Ayrıca bk. a.mlf., *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/210 (çev. 3/189).

²⁷ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/210-211 (çev. 3/190).

“Aralarında anlaşmazlık vardır” cevabını verdiler. Bunun üzerine Hz. Ali, Nisâ 4/35. ayetini okudu ve şöyle dedi: “Sizin hakkınızdaki hükmün ne olduğunu biliyor musunuz? Eğer birleşmek istiyorsanız birleştirilirsiniz, şayet ayrılmak istiyorsanız ayrılmaya hükmedilir.” Kadın : “Allah’ın Kitabı’na razıyım” dedi. Erkek ise: “Ayrılıksa hayır” dedi. Bunun üzerine Hz. Ali: “Hatalı söyledin, Allah’a yemin ederim ki eşin ikrar ettiği gibi sen de ikrar etmedikçe buradan dönemezsin.” dedi. Bu rivayetten de anlaşıldığı üzere Hz. Ali, şunu belirtmiş oldu ki hakemlerin ayırması ancak karı kocanın rızası ile gerçekleşebilir. Şayet karı kocanın rızası olmaksızın hakemlerin ayırması caiz olsaydı, ayrılmada kocanın olumsuz beyanına bakılmaz ve Hz. Ali’nin hakemlere: “Koca ister razı olsun, ister olmasın, uygun görürseniz bunları ayırın” demesi gerekirdi.²⁸ Kaldı ki Allah’ın karı ile koca arasını düzeltmeye yönelik verdiği bu emir, Allah’ın “*Aranızdaki olumsuzlukları ıslah edin*”²⁹; “*Kardeşlerinizin arasını düzeltin*”³⁰ buyurarak bütün müminlerin arasını bulup, onları uzlaştırma ve zarara uğramaktan kurtarmayı emretmesine benzer. Buna göre hakemlerin aslî görevi eşleri birleştirmektir. Yoksa onları ayırmak suretiyle aileye zarar vermek değildir.³¹ Bu görüşün doğruluğuna delalet eden bir diğer delil ise mezkûr ayetin sonunda “*Düzeltilmek (sulh) isterlerse Allah aralarını bulur (tevfik)*.”³² ifadesidir. Buradaki hitabın karı-kocaya ya da hakemlere olması mümkündür. Şayet hitap, karı-kocaya yönelik ise ayetin anlamı “Karı koca eğer aralarının düzeltilmesini isterlerse Allah aralarını bulur.” şeklinde olur. Bu durumda ayet, hakemlerin karı-kocayı ayırma haklarının bulunmadığının delili olur.³³ Bir de şu var ki; ayette ifade edilen düzeltme (sulh) fiili eşleri bazen bir araya getirmek, bazen de ayırmakla olur. Bir araya getirme gerçekleşirse ayette geçen “tevfik” kavramı karı ile kocayı birleştirme anlamına gelir. Ayırma gerçekleşirse sulh etme ve muvaffak olma sonucu çıkar. Bu durumda ayrılmak da birleşmek de karı kocaya aittir, çünkü düzeltme iradesi onların yükümlülüğü içindedir. Ayrıca “*Eğer eşlerin Allah’ın koyduğu kurallara uymamalarından korkarsanız, kadının evlilikten kurtulmak için bir meblağ vermesinde taraflara bir vebal yoktur*.”³⁴ mealindeki ayet de para karşılığında boşanma hakkının hakemlerin değil, karı-kocanın hakkı olduğunu göstermektedir. Buna göre denilebilir ki bir anlamda hakemler karı-kocadan hangisinin zalim olduğunun bilinmesi için görevlendirilmiştir, onların hakemliği ile zalim olan tarafın ortaya çıkması sağlanır. Çünkü taraflardan her biri insanlar arasında hayat arkadaşından şikâyet edince zalim olan ile olmayan bilinemez. Şayet zalim koca ise elinden tutularak “Senden para karşılığı boşanma isteğinde bulunsun diye, bunu hanımına yapman sana helal olmaz” denilir ve hanımının geçimini sağlamanı emrolunur. Eğer zulüm yapan kadınsa ve evinin dışındaki yerlerde kocasına karşı itaatsizlik gösteriyorsa koca, nafaka vermekle emredilmez ve ona “artık fidyeye sana helal

²⁸ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 3/211 (çev. 3/191), 211 (çev. 3/190).

²⁹ el-Enfâl 8/1.

³⁰ el-Hucurât, 49/10.

³¹ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 3/212 (çev. 3/191).

³² en-Nisâ 4/35.

³³ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 3/212 (çev. 3/192).

³⁴ el-Bakara 2/229.

olmuştur” denilir. Böylece hakemler nezdinde kadının itaatsizliğinin açığa çıkması sebebiyle koca, boşama karşılığında hanımından fidye alma hususunda mazeretli olur.³⁵

Şayet yukarıda zikredilen ayette “*Düzeltilmek (sulh) isterlerse...*”³⁶ şeklinde geçen ifadeyle iki hakem kast edilmiş ise, bu durumda ayetin mesajı hakemleri eşlerin aralarını düzeltme talebinde teşvik etmeye, adaleti ve doğru olanı tercih etmeye sevk etmeye yönelik olur. Çünkü Yüce Allah: “(Allah) insanlar arasında hüküm verdiğiniz zaman adaletle hüküm vermenizi emreder”³⁷; “Ey iman edenler! Kendinizin veya anne babanızın ve akrabanızın aleyhine de olsa adaletten asla ayrılmayan”³⁸ buyurmaktadır. Buna göre karı-koca, hakemlerden aralarının düzeltilmesini isterlerse, hakemlerin Allah için görev alması ve karı koca arasının düzeltilmesini istemelerinin bereketiyle nikâhın sağladığı huzur, rahmet, sevgi ve iffet konusunda Allah karı-kocayı başarılı kılar ve böylece tekrar birleştirir. Yine aynı ayetin sonunda yer alan “Allah aralarını bulur”³⁹ ifadesi de bu bağlamda iki şekilde yorumlanabilir. Birincisi, “Allah’ın karı ile kocanın arasını bularak onları barıştırması” şeklindedir ki; bu da hakemlerin Allah rızası için harekete geçip karı ile kocanın arasını bulmaya çalışmaları, bunun üzerine de Allah’ın eşleri muvaffak kılmasıyla gerçekleşir. İkincisi ise “Allah’ın iki hakemi, karı-kocayı birleştirmeye yönelik hedeflerine ulaşmada başarılı kılması” şeklindedir. Bu bakımdan karı-kocayı birbirinden ayırma görevi hakemlere verilemez. Başka bir deyişle hakemlerin karı-kocayı ayırma hakları yoktur. Onlar sadece karı koca arasını düzeltmeye çalışmaları neticesinde ittifak ettikleri sonucu karı-kocaya bildirirler. Hakemler karı-kocanın lehine de aleyhine de çalışabilirler. Bu yüzden karı-kocanın, onların lehte veya aleyhte olan hükümlerine veya görüşlerine razı olma ve olmama hakları vardır.⁴⁰ Dolayısıyla istememelerine rağmen karı ile kocanın ayrılmaya zorlanması doğru değildir. Şu da var ki; Karı ile koca ergenlik çağına gelmiş kişilerdir, istemedikleri takdirde evlenmeye zorlanamayacağı gibi boşamaya da mecbur kılınmazlar.⁴¹ Bir de şu hususu da dikkate almak gerekir; hakemler, ayrılık ve anlaşmazlığa sevk eden sebebi bilmeye dayalı olarak eşlere gönderilmiştir. Belki sebepler karı-kocanın her ikisinden ya da birinden de kaynaklanmış olabilir. Örneğin koca masum ise hakemler onu, boşamaya mecbur edemez. Kaldı ki kocasından ayrılmayı ve mehirini ödemek üzere onu borçlandırmayı isteyen her kadın için bunu yapmak mümkündür. Bu tür durumlarda hakemler karı-kocayı ayırma yetkisine sahip değildir. Çünkü onlar karı-kocaya, aralarındaki geçimsizliği gidermek ve nikâhın gerektirdiği düzgün hayata döndürmek için gönderilmiştir. Hatta hakemler bunu sağlayabilmek için karı-kocadan hangisi zalimse onun elini tutmak ve terbiye etmek suretiyle uygun duruma döndürmek için onu zorlayabilirler.⁴² Netice olarak hakemler, tüm çabalarına rağmen eşler arasında tekrar birleşmeyi sağlamaz, anlaşmazlıklar devam ederse bu

³⁵ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 3/213 (çev. 3/192).

³⁶ en-Nisâ 4/35.

³⁷ en-Nisâ 4/58.

³⁸ en-Nisâ 4/135.

³⁹ en-Nisa, 4/35.

⁴⁰ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 3/214 (çev. 3/193).

⁴¹ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 3/215 (çev. 3/194).

⁴² Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 3/215 (çev. 3/194).

durumda eşler (karı-koca), ikinci bir çözüm yolu olarak resmî mahkemeye başvurabilirler. Çünkü insanlar arasındaki anlaşmazlıkları inceleyip sonuca bağlama görevini hâkimler üstlenmiştir ve Allah'ın belirlediği sınırları onlar koruyacaktır.⁴³

2. Ailede Çatışma ve Boşanmanın Engellenmesine Yönelik Alınan Tedbirin Hikmetleri
Mâtürîdî'ye göre karı-koca ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik Kur'an'ın öngördüğü bu kademeli sistemde asıl olan, eşler arasında anlaşmazlıkların giderilip evliliğin devamını sağlamaktır. Bu yüzden Yüce Allah, kadının aile hukukunu ihlal eden davranışlar sergilemesi ve kocasına itaatsizlik etmesi durumunda kocaya bu sorunun üstesinden gelmesi için ilk olarak iyiliği emredip kötülükten sakındırma yöntemine başvurmasını vacip kılmıştır. Bu nedenle koca, önce yumuşak bir şekilde ve güzellikle hanımına öğüt vermeli, bu fayda sağlamaz ise sert sözler söylemelidir. Bu da bir çözüm olmaz ise yukarıda geçtiği üzere yatakta terk etme, dövme ve hakeme başvurma yöntemleri takip edilmelidir.⁴⁴

Mâtürîdî'ye göre mezkûr ayette güzel öğüte öncelik verilmesinin hikmeti, öğütün katı kalpleri yumuşatan, insanları birbirinden uzaklaştıran bazı istenmedik özelliklerin sevilmesine vesile olarak onları birbirine yaklaştıran bir özelliğe sahip olmasıdır. Bu yönüyle öğüt vermek işlerin akıbetini ve çeşitli hallerin iç yüzünü hatırlatmaktadır. Bu itibarla koca hanımına öğüt vererek onun üzerindeki kendi nimetlerini ve haklarını hatırlatır, gerektiğinde buna yönelik vad ve tehditler de bulunur. Bu suretle hanımını kendisine itaatsizlikten vazgeçirmeye ve bu konuda ikna etmeye çalışır. Bu bağlamda Mâtürîdî, Yüce Allah'ın kadının aile ilişkilerine yönelik eğitiminde devlet yöneticilerini değil kocayı yetkili kıldığını, bu yüzden eşlerin en son aşama olarak mahkeme yolunu tercih etmeleri gerektiğini savunur. Bu yüzden aile içinde anlaşmazlıklar yaşandığında eşler, bunu aile mahremiyetini gözeterek aile içinde çözmeye çalışmalı, bu konuda devlet başkanı da dahil aile dışında bir başka kişi müdahale etmemelidir. Çünkü eşlerin birbiriyle çatışmalarını ve anlaşmazlıklarını mahkemeye taşıması ve kadının da haksız bulunması durumunda onun hapsedilme ya da kocaya karşı yapılması gereken görevlerin kendisine emredilmesi şeklinde cezalandırılması gibi hoş olmayan durumların ortaya çıkmasına sebep olacağı gibi, bu tür uygulamalar kadının aile içi eğitimiyle de bağdaşmaz.⁴⁵ Bu yüzden Kur'an'da kadının aile içi eğitiminden kocası sorumlu tutulmuş, aralarında çıkabilecek problemlerin kendi aralarında aile mahremiyetini gözeterek halledilmesi gerektiğine işaret edilmiştir. Kocanın eşini eğitme konusunda uyması gereken temel prensip ise yine Kur'an'da *“Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de O'nun varlığına dair kanıtlardandır.”*⁴⁶ ayetiyle açıklanmıştır. Yüce Allah, bu ayette eğitimi, bizim için yaratılma hususunu korumanın kanıtı, ayrıca eşler arasındaki sevgi ve merhametin gözetilmesini de aynı şekilde kanıt konumunda kılmıştır. Halbuki eşlerin birbiriyle çekişmeleri ve olayları devlet yöneticileri önüne götürmeleri, ayette

⁴³ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/70 (çev. 2/88).

⁴⁴ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/205 (çev. 3/186).

⁴⁵ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/206 (çev. 3/187).

⁴⁶ er-Rûm 30/21.

belirtilen aralarındaki o sevgi ve merhameti yok eder. Bu yüzden Allah, bunun yerine aralarındaki ilgiyi kesmeyecek biçimde kocaya ait bir eğitime şeklini bizlere tavsiye etmiştir. İşte bu sebeptir ki erkeğin, eşini yaralayıcı bir şekilde dövmesine izin vermemiş, sadece ülfet ve muhabbet için öğüt ve nasihatte bulunma, yatağı terk etme, cinsel ilişkiyi kesme vb. konulan çareler kesildikten sonra dövmeye izin verilmiştir. Kaldı ki hafif bir dövme fiilinde, eşler aralarındaki sevgi ve merhametin kesilmesine maruz kalma tehlikesi karşısında müşterek bir merhametin ortaya çıkması, ayrıca samimiyet ve şefkatin dile getirilmesi söz konusudur.⁴⁷ Şayet çiftler arasındaki bu tür durumlar oluşmadığı takdirde, kısmen görünen kötülük ve ayrılık kapıları sonuna kadar açılır ve eşler mahkemeye müracaat ederek evliliklerine son verirler.⁴⁸

3. Kadını Dövme Meselesinin Çözümü Bağlamında Erkeklerin Eşlerine Karşı Nasıl Davranmaları Gerektiği Hususunda Hz. Peygamber'in Örnekliliği

Mâtürîdî, eşler arasında yaşanan problemlerin giderilmesinde her ne kadar dövmeyi bir yöntem olarak kabul etse de kadınlara karşı nasıl davranılması gerektiği hususunda en güzel örneğin Hz. Peygamber olduğunu ve onun eşlerinden hiçbirine kötü davranmadığına ve ömründe bir defa olsun eşlerinden birine vurmadığına dikkatimizi çeker. Bu bağlamda Mâtürîdî, erkeklerin kadınları dövmekten sakınmaları gerektiğine dair Hz. Peygamber ile Hz. Ömer arasında geçen şöyle bir olay nakleder. Rivayete göre bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Allah’ın kızlarını dövmeyin.” Bunun üzerine insanlar da kadınları dövmeyi terk etmişlerdir. Bir müddet sonra Hz. Ömer, Hz. Peygamber’e gelerek şöyle demiştir: “Ey Allah’ın elçisi! Allah’a yemin ederim ki, kadınlar itaatsiz ve cüretkâr oldular, onları dövmeyi emret.” Bunun üzerine birçok kadın, Hz. Peygamber’in hanımlarının evlerini dolaşarak onlara şikâyetle bulundular. Sabah olunca Hz. Peygamber: “Allah’a yemin olsun ki bu akşam Muhammed’in ailesini yetmiş kadın dayaktan şikâyetçi olarak dolaştı. Allah’a yemin olsun ki dayak vuranları sizin en hayırlınız olarak bulamazsınız.”⁴⁹ Buna ilaveten yine Hz. Peygamber’in: “Sizin en hayırlınız hanımı için en hayırlı olanınızdır, ben hanımları yanında en hayırlı olan biriyim.”⁵⁰; “Müminlerin iman yönünden en güzel olanı, ahlakı en güzel olan ve hanımına karşı zarif davranandır.”⁵¹ sözlerine yer vererek, kocanın hanımına iyi davranmasını tavsiye ettiğini söyler.⁵² Bir başka yerde Mâtürîdî, Hz. Peygamber’in ümmetine olan son konuşması Veda Hutbesi’nde de kadınların haklarına riayet edilmesini ve bu konuda Allah’tan korkulmasını ve onlara güzel davranılmasının tavsiye ettiğine⁵³ dikkatimizi çeker.⁵⁴ Ayrıca sahabeden birinin “Kadınlarımızdan bize helal ve haram olan şeyler nelerdir?” şeklindeki bir sorusu üzerine Hz. Peygamber’in: “O senin tarlandır, tarlana istediğin zaman git; yüzüne vurma, onun çirkin

⁴⁷ Mâtürîdî, *Te’vilâtü'l-Kur’an*, 3/207 (çev. 3/187).

⁴⁸ Mâtürîdî, *Te’vilâtü'l-Kur’an*, 3/207 (çev. 3/188). Ayrıca bk. 3/204 (çev. 3/185-186).

⁴⁹ İbn Mâce, “Nikâh”, 51; Mâtürîdî, *Te’vilâtü'l-Kur’an*, 3/205-206 (çev. 3/186).

⁵⁰ İbn Mâce, “Nikâh”, 50; Tirmizî, “Menâkıb”, 63.

⁵¹ Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 1 5; Tirmizî, “İman”, 6.

⁵² Mâtürîdî, *Te’vilâtü'l-Kur’an*, 3/206 (çev. 3/187).

⁵³ Bk. İbn Mâce, “Nikâh”, 3; Tirmizî, “Tefsiru'l-Kur’an”, 10.

⁵⁴ Mâtürîdî, *Te’vilâtü'l-Kur’an*, 3/105 (çev. 3/101).

olduğunu söyleme, evin dışında ondan ayrı bulunma, sen yediğin zaman onu da yedir, giyindiğin zaman onu da giydirir.”⁵⁵ şeklinde cevap verdiğiğine dikkat çekerek, erkeklerin kadınlara güzel davranmaları gerektiğini söylemektedir.⁵⁶

Kaldı ki Mâtürîdî’ye göre evlilikte esas olan eşlerin karşılıklı olarak birbirine sevgi, saygı, anlayış, şefkat, merhamet ve fedakârlık vb. erdemli tutum ve davranışları sergilemeleridir. Çünkü bu tür hasletler tek taraflı değil, karşılık isteyen hususlardır. Bu yüzden evliliğin başlangıç döneminden itibaren sağlıklı ve mutlu bir şekilde devam edebilmesi, “*Birbirinize karşı erdemli davranmayı unutmayın.*”⁵⁷ ayetinde dikkat çekildiği üzere eşlerin birbirine karşı erdemli davranışlarıyla mümkündür.⁵⁸ Bu anlamda eşlerden her biri aynı çatı altında bir ömür boyu birlikte yaşayacakları bilinci içerisinde karşılıklı sevgi, saygı, anlayış ve şefkat temelli davranışlar sergilemeli, baskıcı ve otoriter tutumlardan uzak durmalıdır. Nitekim Tegâbun 64/14’de bu duruma dikkat çekilmiş, müminlere aile fertleriyle beraber nasıl yaşayacakları ve onlara karşı nasıl bir tutum içerisinde olmaları gerektiği açıklanmıştır. Bu bağlamda ayette müminlere aile içerisinde işlenen birtakım hata ve kusurları affedip, aile bireylerine hoşgörülük ve bağışlayıcı davranmaları tavsiye edilmiştir. Özellikle ailenin reisi olan erkeğin hanımı ve çocukları üzerindeki otoritesini, gücünü ve kudretini onlara karşı af ve müsamaha şeklinde kullanması emredilmiş, aile içi şiddetten sakınmak gerektiğine işaret edilmiştir.⁵⁹ Ayrıca Nisâ 4/34’te eşler arasında sağlıklı bir iletişim ve diyalogun kurulabilmesi için yapılan hata ve kusurlar karşısında eşlerin birbirine karşı nazik ve yumuşak sözlerle öğüt vermeleri gerektiği tavsiye edilmiştir. Çünkü iyiliği emredip kötülükten sakındırmak her müminin bir görevidir ve bu görev sert ve kaba sözlerle değil yumuşak bir şekilde ve güzellikle yerine getirilmelidir. Bu şekilde yapılan öğüt, katı kalpleri yumuşatır, insanları birbirine yaklaştırır.⁶⁰ Kaldı ki Yüce Allah, “*Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranıza sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de O’nun varlığına dair kanıtlardandır.*”⁶¹ buyurarak eşlerin birbirlerine sevgi ve merhametle davranmalarının önemine dikkat çekmiştir. Öte andan aynı ayette eşler arasında sevgi ve merhametin gözetilmesi Allah’ın varlığının bir kanıtı olarak zikredilmiştir. Buna göre denilebilir ki; eşler arasında bir çatışma veya anlaşmazlığın yaşanması durumunda, bunların giderilmesi için evlilik bağına zarar verecek, sevgi ve merhametin kesilmesine neden olacak çekişme ve kavga etme gibi tutum ve davranışlardan sakınmalı, ülfet ve muhabbeti sağlayacak çarelere başvurulmalı, bu konuda samimi ve şefkatli olunmalıdır.⁶² Çünkü Yüce Allah eşleri çekişme ve kavga etmeleri için değil ısınıp kaynaşmaları ve ünsiyet kurmaları için yaratmıştır.⁶³ Dolayısıyla evli çiftlerin mutlu olabilmeleri ve ailede birlik ve

⁵⁵ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 41.

⁵⁶ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 3/106 (çev. 3/101).

⁵⁷ el-Bakara 2/237.

⁵⁸ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 2/118 (çev. 2/138).

⁵⁹ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 15/203 (çev. 15/207-208).

⁶⁰ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 3/204-206 (çev. 3/186-187).

⁶¹ er-Rûm 30/21.

⁶² Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 3/207 (çev. 3/187-188).

⁶³ er-Rûm 30/21.

düzeni sağlayabilmeleri için öncelikle kendi aralarında anlaşılıp, uyuşmaları gerekir. Bu ise ancak kendi arasında sevgi, saygı ve şefkat duygularının hâkim olmasıyla mümkün olacaktır.⁶⁴ Bu yüzden eşlerin karşılıklı olarak yerine getirmeleri gereken görevlerinden biri de birbirine ortak yaşam alanı olarak mutlu, huzurlu ve güvenli bir ortam sağlamaları oluşturmaktadır. Çünkü Yüce Allah, eşleri birbirine sükûnet ve huzur vesilesi olmaları için yaratmış, eşlerin birbirine sükûn (gönül rahatlığı ve güven) ve huzur kaynağı olmalarını elbiseye⁶⁵ ve geceye benzetmiştir. Buna göre “*Geceyi insanı bürüyen elbise gibi sükûn ve huzur vesilesi kıldık.*”⁶⁶; “*İçinde sükûn bulmanız için geceyi sizin için yaratmıştır.*”⁶⁷ ayetlerinde ifade edildiği üzere nasıl ki gece insan için huzur ve sükûn kaynağı ise aynı şekilde eşler de birbiri için huzur ve sükûn kaynağı olmalıdır. Buna göre denilebilir ki; erkek hanımıyla, kadın da kocasıyla sükûnete ve huzura kavuşacaktır. Fakat bunun gerçekleşmesi eşlerden her birinin üzerlerine düşen görevleri yerine getirmesine bağlıdır.⁶⁸

Mâtürîdî'nin bu açıklamaları dikkate alındığında kadını dövme yöntemini, istisnâî bir tedbir ve durum olarak kabul ettiği, bu konuda Hz. Peygamber'in uygulamalarını ve uyarılarını dikkate alarak bu yönteme başvurmaktan sakınmak gerektiği kanaatinde olduğu söylenebilir. Kaldı ki, ona göre evlilik, Kur'an'ın ifadesiyle “*Ya iyilikle evlilik içinde tutmak veya güzellikle serbest bırakmaktır.*”⁶⁹ esasına dayanmalıdır. Buna göre denilebilir ki eşler arasında yaşanan problemler çözülemeyecek bir hale dönüşür ya da geçinme imkânı ortadan kalkarsa bu durumda eşlere düşen görev, eşlerin birbirine karşı şiddetten ve kötü muameleden sakınarak iyilik ve güzellikle ayrılıp boşanmaları ve birbirinin haklarına saygı duymalıdır.⁷⁰ Çünkü Yüce Allah, “*Aranızda iyilik ve ihsanı unutmayın*”⁷¹ buyurarak eşlerin birbirine karşı tıpkı evliliğin başlangıç döneminde olduğu gibi bitiş sürecinde de anlayış göstermelerini ve erdemli davranmalarını emretmiştir.⁷² Bu yüzden boşanma sürecinde her iki taraf da maddî ve manevî olarak zarara uğramamak için birbirine karşı saygı ve anlayış göstermeli, gerekirse bazı haklarından feragat etmelidirler. Nitekim aynı ayette Allah, “*Sizin bazı haklarınızdan feragat etmeniz Allah'a karşı saygılı olma derecesine daha yakındır.*”⁷³ buyurarak bu hususa dikkat çekmekte, eşleri erdemli davranmaya ve kötü ahlaktan sakınmaya teşvik etmekte, bu şekilde davranmayı da Allah'a muhalefet etmekten sakınmak ve erdemli olmak isteyen kimseler için tercih edilecek en güzel yol olarak nitelemektedir.⁷⁴

⁶⁴ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 11/170 (çev. 11/201).

⁶⁵ el-Bakara 2/187.

⁶⁶ en-Nebe' 78/10.

⁶⁷ el-Mü'min 40/61

⁶⁸ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 1/364 (çev. 1/394-395).

⁶⁹ Bk. el-Bakara 2/229, 231; et-Talâk 65/2.

⁷⁰ Bk. Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/68-69 (çev. 2/86); 3/103, 105-106, 204-205, 207 (çev. 3/98, 101, 185-186, 188; 4/64 (çev. 4/71).

⁷¹ el-Bakara 2/237.

⁷² Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/118 (çev. 2/138; Ayrıca bk. Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/70 (çev. 2/88).

⁷³ el-Bakara 2/237.

⁷⁴ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/119 (çev. 2/139).

Konuyla ilgili olarak şunu da belirtmek gerekir ki, boşanma sürecinde görev ve sorumluluğun büyük bir kısmı, ailenin reisi ve kadının yöneticisi konumunda bulunduğu için erkeğe aittir. Çünkü Yüce Allah, erkeği hanımına karşı *“iyilikle tutmak veya güzellikle serbest bırakmak”*⁷⁵ ile sorumlu tutmuştur ki; bunlar kocanın hanımına iyilik, infak ve benzeri hususlarda güzel muamele yapmasıdır. Bu yüzden, koca üzerindeki bu görevi yerine getirmeye ve bu konuda Allah’a muhalefet etmekten sakınmaya herkesten önce dikkat etmek durumundadır. Buna göre hanımının haklarına saygı göstererek vefasızlık, kabalık ve kötülükten sakınma hususunda ona ve ailesine nispetle daha çok özen göstermeli ve onların sergileyebilecekleri hatalı ve kusurlu davranışları mazur görmelidir. Ayrıca kendisine yönelik olarak boşanmanın ortaya çıkaracağı hak ve yükümlülüklerini de yerine getirmelidir.⁷⁶ Örneğin erkek, ayrılmış olsa da hanımının iddet dönemi bitinceye kadar geçimini sağlamak ve temel ihtiyaçlarını (nafakasını) karşılamakla mükellef kıldığı için, bu görevlerini yerine getirmelidir.⁷⁷ Buna ilaveten Kur’an’da *“Ey iman edenler! Mümin kadınları güzellikle boşayınız”*⁷⁸ buyrulur boşanmaya karar verilmesi durumunda erkeklerin hanımlarını güzellikle boşamaları emredilmiştir. Burada *“güzellikle boşama”* beyanıyla, erkelerin hanımlarına maddî imkânlar sağlaması ve kötü söz söyleyip hakaret ederek eziyet etmemeleri kastedilmektedir.⁷⁹ Ayrıca *“Siz onu, iftira ederek ve apaçık günah işleyerek mi geri alacaksınız?”*⁸⁰ buyrulur, kocanın boşanmak istediği zaman zulüm ve haksızlık yapmak, yalan konuşup iftira atmak gibi hanımına karşı zarar verecek tutum ve davranışlardan sakınması gerektiği vurgulanmaktadır.⁸¹ Şunu da belirtmek gerekir ki her ne kadar nafaka kocaya ait olsa da, hanımın kendisi nafakayı temin ettiği takdirde, erkek nafaka vermekle sorumlu tutulamaz.⁸²

Yukarıda zikredilen erkeğin bu tür erdemli davranışlarının benzeri kadın tarafından da sergilenmelidir. Çünkü Yüce Allah, *“Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile verin. Eğer onun bir kısmını size gönül rızasıyla verirlerse onu da afiyetle yiyin”*⁸³; *“Kadınları mehir belirlemekle birlikte el sürmeden boşarsanız belirlediğiniz mehirin yarısını ödeyin. Ancak kendilerinin almak istememesi veya nikâh bağı elinde bulunan kocanın vazgeçmesi müstesnadır. Sizin bazı haklarınızdan feragat etmeniz Allah’a karşı saygılı olma derecesine daha yakındır. Birbirinize karşı erdemli davranmayı unutmayın.”*⁸⁴ buyrulur karı ve kocanın boşanma sürecinde karşılıklı erdemli davranışlar sergilemesi gerektiğine dikkat çekerek, bu konuda cinsiyet ayrımı gözetmemiş, kadının aynı şekilde erdemli davranmakla sorumlu olduğunu bildirmiştir. Ayrıca kadının kendi hakkından feragat edip gönül hoşnutluğu kocasına iyilikte bulunmasını ve ayrıldıktan sonra bile aralarında güzel geçinmelerini teşvik etmektedir.

⁷⁵ Ayetler için bk. el-Bakara 2/229, 231; et-Talâk 65/2.

⁷⁶ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 2/119 (çev. 2/139); 15/218 (çev. 15/223).

⁷⁷ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 2/96 (çev. 2/116); 4/63 (çev. 4/71); 15/214 (çev. 15/218).

⁷⁸ el-Ahzâb 33/49.

⁷⁹ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 11/367 (çev. 11/409).

⁸⁰ en-Nisâ 4/20.

⁸¹ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 3/105 (çev. 3/100).

⁸² Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 3/20 (çev. 3/26).

⁸³ en-Nisâ 4/4.

⁸⁴ el-Bakara 2/237.

Bu tür davranışlar, ayrılmış olsalar bile eşler arasında muhabbet ve sevgi bırakmaktadır.⁸⁵ Dolayısıyla bunların gerçekleşebilmesi için eşler ayrılma ve boşanma sebeplerinin tek taraflı olmayıp, her iki tarafından da kaynaklanabileceği bilinciyle hareket etmelidirler.⁸⁶ Çünkü aile içinde hem kadın hem de erkek görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri hususunda itaatsizlik ve ihmalkârlık yapabilmektedir. Bu yüzden Yüce Allah, bazı ayetlerde⁸⁷ boşama fiilini her ikisine nispet etmekte,⁸⁸ bazılarında ise kinayeli bir üslupla boşanma olayında kadının da payı bulunduğu⁸⁹ dikkat çekmektedir.⁹⁰ Öte yandan bazı kadınların kocasından ayrılıp mehirini talep etmek suretiyle onu borçlandırarak zor durumda kalmasını istedikleri de bilinen bir husustur.⁹¹ Bunun gibi eşler arasında maddî açıdan birtakım anlaşmazlıklar çıkabilmekte ve hoş olmayan davranışlar sergilenebilmektedir. Bu yüzden Yüce Allah, boşanma sürecinde eşlerin geçim ve rızık kaygısı yaşamamaları ve evliliklerini meşru ve makul bir biçimde sonlandırmaları için “Eğer karı koca ayrılırlarsa Allah bol rızıkından onların ihtiyaçlarını giderir. Allah'ın lütfu geniştir, hikmeti sonsuzdur”⁹² buyurmaktadır. Böylece bu ayetle Allah, boşanacak eşlere şu mesajı vermiş olmaktadır: “Eşler evli iken diğerinin malıyla her biri nasıl zengin idiyse, boşandıktan sonra da her birinin ihtiyacını gidermeye Allah kadirdir, boşanmadan önce rızıklarını verdiği gibi.” Buna göre eşler, ayrılırlarsa rızıkı Allah'tan başkasından beklememeli, ihtiyaçlarının Allah tarafından karşılanacağını ve rızıklarının verileceğini bilmeli, bu konuda boşandığı eşinin ya da bir başkasının malından ve zenginliğinden çıkar sağlamaya çalışmamalıdır.⁹³ İşte bu yüzden eşler boşanma sürecinde birbirine anlayışlı ve saygı göstermeli, maddî menfaat sağlama uğruna birbirini suçlayıcı ve küçük düşürücü söylem ve üsluplardan sakınmalıdırlar.

SONUÇ

Mâtürîdî'ye göre insan hayatının en önemli dönüm noktasından birini evlilik oluşturmaktadır. Evliliğin temel amaçlarından biri ise eşlerin, tek bir çatı altında birlikte mutlu ve huzurlu bir hayat sürme istediğidir. Bu isteğin gerçekleşmesi de eşlerden her birinin evlilik hukukuna riayet etmemeleri, birbirine karşılıklı olarak sevgi, saygı, anlayış, şefkat, merhamet ve fedakârlık vb. erdemli davranışları sergilemeleridir. Çünkü evliliğin sağlıklı ve mutlu bir şekilde devam edebilmesi, eşlerin birbirine sevgi, saygı, anlayış ve şefkat göstermelerine; baskıcı ve otoriter tutumlardan uzak durmalarına bağlıdır. Bu anlamda eşler arasında sağlıklı bir iletişim ve diyalogun kurulabilmesi için aile içinde işlenen birtakım hata ve kusurları affedip, birbirine karşı nazik ve yumuşak sözlerle öğüt vermeli, hoşgörülü ve bağışlayıcı davranmalıdır. Buna göre denilebilir ki; eşler arasında bir çatışma veya anlaşmazlığın yaşanması durumunda,

⁸⁵ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/21 (çev. 3/27).

⁸⁶ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/215 (çev. 3/194).

⁸⁷ Ayetler içi bk. el-Bakara, 2/229; en-Nisâ, 4/128-130.

⁸⁸ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/213 (çev. 3/192-193).

⁸⁹ Ayetler içi bk. el-Bakara 2/231; en-Nisâ 4/130; et-Talâk 65/2.

⁹⁰ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 4/63 (çev. 4/70).

⁹¹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/70 (çev. 2/88).

⁹² en-Nisâ 4/130.

⁹³ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 4/63 (çev. 4/70).

bunların giderilmesi için evlilik bağına zarar verecek, sevgi ve merhametin kesilmesine neden olacak çekişme ve kavga etme gibi tutum ve davranışlardan sakınmalı, ülfet ve muhabbeti sağlayacak çarelere başvurmalıdırlar. Bu konuda İslam dini, eşlere, boşanma kararı almadan önce aile yuvasının devamı için aralarındaki anlaşmazlık ve çatışmaların giderilmesine yönelik birtakım çözüm önerileri, tedbirler ve yöntemler sunmuştur. Bu yüzden eşler, boşanma hususunda acele karar verip, evliliklerini sonlandırmamalı, aile yuvasının devamı için teenni ile hareket etmeli, aralarında yaşanan çatışma ve anlaşmazlıkları karşılıklı fedakârlıkta bulunarak ve rıza ve anlayışla aile mahremiyeti içerisinde çözmeye çalışmalıdır.

Şayet alınan tedbirler sonuç vermez, eşler arasında boşanmayı zorunlu ve haklı kılan bir sebep vuku bulursa, bu durumda karı ve koca, kendilerini bu sıkıntılı ve huzursuzluk halinden kurtarıp selamete çıkaracak hukukî bir seçenek ve imkân olarak boşanmayı tercih edebilirler. Onların bu boşanmaları da tıpkı evlilik gibi doğal bir süreç olarak kabul edilmesi gerekir. Çünkü İslam dini, karı-kocayı zorla birbirine bağlı tutma imkânının bulunmaması ve her iki taraf için de daha hayırlı olması gibi eşlerin boşanmasını gerekli kılan sebeplerin vuku bulması durumunda son çare olarak eşlerin boşanmalarına -hoş karşılamasa da- izin vermiştir. Nitekim Hz. Peygamber efendimiz, boşanmayı Allah'ın helal kıldığı, fakat hoşlanmadığı ve rıza göstermediği bir durum olarak nitelendirmekte ve boşanmanın caiz olduğunu ifade etmiştir.

Mâtürîdî, eşler arasında yaşanan problemlerin giderilmesinde her ne kadar dövme bir yöntem olarak kabul etse de kadınlara karşı nasıl davranılması gerektiği hususunda en güzel örneğin Hz. Peygamber olduğunu ve onun eşlerinden hiçbirine kötü davranmadığına ve ömründe bir defa olsun eşlerinden birine vurmadığına dikkatimizi çekmiştir. Bu bağlamda erkeklerin kadınları dövmekten sakınmaları gerektiğine dair birçok rivayete yer veren Mâtürîdî, kocanın hanımına iyi davranmasını tavsiye etmiştir. Bu bakımdan Mâtürîdî'nin bu açıklamaları dikkate alındığında kadını dövme yöntemini, istisnâ bir tedbir ve durum olarak kabul ettiği, bu konuda Hz. Peygamber'in uygulamalarını ve uyarılarını dikkate alarak bu yönteme başvurmadan sakınmak gerektiği kanaatinde olduğu söylenebilir. Kaldı ki, ona göre evlilik, Kur'an'ın ifadesiyle *“Ya iyilikle evlilik içinde tutmak veya güzellikle serbest bırakmaktır.”* (el-Bakara 2/229) esasına dayanmalıdır. Buna göre denilebilir ki eşler arasında yaşanan problemler çözülemeyecek bir hale dönüşür ya da geçinme imkânı ortadan kalkarsa bu durumda eşlere düşen görev, eşlerin birbirine karşı şiddetten ve kötü muameleden sakınarak iyilik ve güzellikle ayrılıp boşanmaları ve birbirinin haklarına saygı duymalıdır. Çünkü Yüce Allah, *“Aranızda iyilik ve ihsanı unutmayın”* (el-Bakara 2/237) buyurarak eşlerin birbirine karşı tıpkı evliliğin başlangıç döneminde olduğu gibi bitiş sürecinde de anlayış göstermelerini ve erdemli davranmalarını emretmiştir. Bu yüzden boşanma sürecinde her iki taraf da maddî ve manevî olarak zarara uğramamak için birbirine karşı saygı ve anlayış göstermeli, gerekirse bazı haklarından feragat etmelidirler. Çünkü Mâtürîdî'ye göre Yüce Allah, karı ve kocanın boşanma sürecinde karşılıklı erdemli davranışlar sergilemesi gerektiğini emretmiş, bu konuda cinsiyet ayrımı gözetmemiş, erkek ve kadının her birini erdemli davranmakla sorumlu tutmuştur. Bu yüzden eşler boşanma sürecinde birbirine anlayışlı ve saygı göstermeli, maddî menfaat sağlama

uğruna birbirini suçlayıcı ve küçük düşürücü söylem ve üsluplardan, birbirine karşı şiddetten ve kötü muameleden sakınmalı; iyilik ve güzellikle ayrılıp boşanmaları ve birbirinin haklarına saygı duymalıdır.

KAYNAKÇA

Karaman, Hayreddin & v.dğr. Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr. Te'vîlâtü'l-Kur'an, ed. Bekir Topaloğlu. İstanbul: Dâru'l-Mizan, 2005-2010.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr. Te'vîlâtü'l-Kur'an Tercümesi, ed. Yusuf Şevki Yavuz. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015-2019.

Önal, Recep. Mâtürîdî Kitaplığı: Aile ve Toplumsal İlişkiler. İstanbul: İlke Yayıncılık, 2021.